

VẤN ĐỀ DẠY ĐỌC HIỂU TÀI LIỆU CHUYÊN NGÀNH BẰNG TIẾNG NGA TRONG ĐÀO TẠO CỬ NHÂN KINH TẾ

Bùi Bá Luy^(*)

1. Đặt vấn đề

Chất lượng đào tạo của các trường đại học phải hoà nhịp với trình độ phát triển chung của nền kinh tế, của các tiến bộ khoa học kỹ thuật và công nghệ. Dạy ngoại ngữ nói chung và tiếng Nga nói riêng có một vai trò quan trọng: ngoại ngữ không chỉ là một phương tiện để người học thu nhận thêm tri thức mà còn là cơ sở để họ phát huy khả năng tìm tòi, nghiên cứu, sáng tạo trong hoạt động nghề nghiệp sau này [6]. Do đó, dạy ngoại ngữ nói chung và tiếng Nga nói riêng ở các trường Đại học không chuyên không phải chỉ là sự tiếp nối đơn thuần kiến thức đã tiếp thu được ở bậc phổ thông mà phải chú trọng dạy cho sinh viên kiến thức Ngoại ngữ chuyên ngành họ đang theo học. Thời lượng mà các trường Đại học dành cho việc giảng dạy Ngoại ngữ không nhiều (bình quân khoảng 300-400 tiết học), vì vậy đòi hỏi các Bộ môn Ngoại ngữ phải đặc biệt chú ý đến việc xây dựng chương trình, viết giáo trình, tài liệu tham khảo cho phù hợp, đổi mới phương pháp giảng dạy, kích thích sinh viên tham gia tích cực vào bài giảng và tăng cường tự học, tự nghiên cứu để có thể tối ưu hoá công tác dạy-học Ngoại ngữ.

Việc dạy đọc hiểu các văn bản, tài liệu tiếng nước ngoài có liên quan đến chuyên ngành mà sinh viên đang theo

học là một trong những nhiệm vụ cơ bản nhất trong hoạt động giảng dạy Ngoại ngữ nói chung và tiếng Nga nói riêng trong các trường Đại học không chuyên ngữ hiện nay. Điều này rất quan trọng, bởi lẽ nó định hướng cho việc giảng dạy ngoại ngữ: từ việc xây dựng chương trình môn học đến việc biên soạn giáo khoa, giáo trình, tài liệu tham khảo, biên soạn Từ điển thuật ngữ chuyên ngành và đặc biệt là phải xây dựng cho được một phương pháp giảng dạy đọc hiểu phù hợp để có thể hình thành, phát triển các kỹ năng đọc hiểu tài liệu chuyên ngành cho sinh viên. Có làm được như vậy thì sinh viên có thể sử dụng kiến thức Ngoại ngữ của mình phục vụ trực tiếp cho công tác học tập và nghiên cứu khoa học ngay khi họ còn ngồi trên ghế nhà trường và sau này, sau khi tốt nghiệp, họ có thể phát huy vốn Ngoại ngữ của mình để nâng cao năng lực chuyên môn và phục vụ cho công tác nghiên cứu khoa học.

2. Mục đích của việc dạy đọc hiểu tài liệu chuyên ngành bằng ngoại ngữ

Có thể khái quát mục đích dạy đọc hiểu ngoại ngữ nói chung và tiếng Nga nói riêng cho sinh viên các trường Đại học khối kinh tế như sau:

2.1. Giúp sinh viên tiếp cận và làm quen với các ấn phẩm theo một chuyên đề kinh tế nhất định. Trong các trường Đại

^(*) Th.S., Học viện Tài chính.

học khối kinh tế có nhiều chuyên ngành khác nhau, ví dụ như ở Học viện Tài chính có các chuyên ngành như: chuyên ngành Thuế, chuyên ngành Ngân sách Nhà nước, chuyên ngành Bảo hiểm, chuyên ngành Tài chính doanh nghiệp, chuyên ngành Tín dụng ngân hàng, chuyên ngành Kho bạc, chuyên ngành Quản trị kinh doanh, chuyên ngành Kế toán Kiểm toán, v.v... Trong dạy đọc cần tạo điều kiện để sinh viên làm quen với các văn bản có liên quan đến các chuyên ngành mà sinh viên đang theo học. Sinh viên phải nắm được lượng từ vựng thuật ngữ chuyên ngành tối thiểu, nắm được các mô hình cấu trúc văn bản của văn phong khoa học kinh tế để có thể đọc hiểu các văn bản theo chuyên ngành.

2.2. Hình thành cho sinh viên kỹ năng tham khảo tài liệu ngoại ngữ để tìm hiểu những hướng nghiên cứu cơ bản của nước ngoài ở một lĩnh vực kinh tế nào đó. Điều này có nghĩa là sinh viên cần nắm được các kỹ năng đọc hiểu của các dạng đọc như “Đọc làm quen”, “Đọc nghiên cứu”, “Đọc lướt” và “Đọc tìm kiếm”. Đối với dạng “Đọc làm quen” người đọc cần nắm được nội dung chính của văn bản. Mức độ hiểu khoảng 70% - 75% các yếu tố, sự kiện có trong văn bản. Trong dạng đọc thứ hai “Đọc nghiên cứu” người đọc cần hiểu đầy đủ và chính xác tất cả các yếu tố, sự kiện chứa đựng trong văn bản. Ở dạng đọc thứ ba “Đọc lướt” người đọc lướt qua văn bản xem văn bản đó có cần thiết cho mình hay không, hoặc nó có liên quan đến tài liệu cần dùng cho mình hay không, v.v... Còn ở dạng đọc thứ tư “Đọc tìm kiếm” người đọc tìm kiếm những thông tin, số liệu có trong văn bản mà họ đã biết từ những nguồn khác.

Người đọc chỉ có thể đọc kỹ phần văn bản có chứa đựng thông tin, số liệu đó còn các phần khác chỉ xem lướt hoặc bỏ qua.

2.3. Hình thành cho sinh viên kỹ năng lựa chọn, sưu tầm ngữ liệu phục vụ cho viết tiểu luận, chuyên đề cuối khoá, viết luận văn tốt nghiệp và thực hiện công tác nghiên cứu khoa học theo các chuyên ngành kinh tế.

2.4. Hình thành cho sinh viên kỹ năng xây dựng thư mục sách, báo bằng ngoại ngữ cho những vấn đề kinh tế quan tâm.

3. Một số nguyên tắc cơ bản khi dạy đọc hiểu tài liệu chuyên ngành bằng ngoại ngữ

Để đạt được mục đích trên việc dạy đọc hiểu sách báo, tài liệu ngoại văn chuyên ngành cần tuân thủ một số nguyên tắc cơ bản sau:

3.1. Dạy đọc hiểu phải là dạy hoạt động lời nói, có nghĩa là rèn luyện các kỹ xảo, hình thành và phát triển ở người học những kỹ năng đọc hiểu cần thiết để tiếp thu, lĩnh hội, hiểu và nắm được toàn bộ nội dung tài liệu đọc [2]. Trong dạy tiếng nước ngoài, nguyên tắc này hầu như đã được thừa nhận, bởi vì đọc là một dạng hoạt động lời nói. Hoạt động này được thực hiện dưới dạng từng hành vi giao tiếp. Hoàn thành các hành vi giao tiếp chính là thực hiện được các hành động lời nói. Vì thế dạy đọc cần được tổ chức như những hành vi giao tiếp thực sự. Dạy đọc chính là hình thành kĩ xảo, phát triển các kĩ năng đọc để thực hiện được các hành vi giao tiếp đó. Tùy theo yêu cầu của từng loại hình đọc mà sử dụng các thủ pháp, phương pháp để phát triển các kĩ năng đọc cho phù hợp.

3.2. Dạy đọc phải dựa trên cơ sở là người học phải nắm được hệ thống ngôn ngữ và những thành tố cấu trúc, các thuật ngữ chuyên ngành, có như vậy mới hiểu chính xác nội dung văn bản [3]. Nắm được hệ thống ngôn ngữ trong đọc hiểu có nghĩa là nắm được hệ thống ngữ âm, từ vựng, nhất là từ vựng thuật ngữ chuyên ngành, hệ thống ngữ pháp, cú pháp thường được sử dụng trong văn phong khoa học kinh tế. Đó là điều kiện cần thiết để có thể thực hiện được các hoạt động đọc hiểu.

3.3. Quá trình dạy đọc tài liệu chuyên ngành phải được thiết kế như một quá trình nhận thức vì đọc là một dạng hoạt động lời nói và hoạt động này có mục đích thu lượm và sàng lọc thông tin theo chuyên ngành. Vì vậy các văn bản sử dụng để dạy đọc cần có nội dung hấp dẫn [5].

Đọc là để hiểu văn bản và nhằm thu thập thông tin cần thiết, vì thế có thể coi đó là một hoạt động nhận thức. Việc lựa chọn văn bản dạy đọc rất quan trọng. Những văn bản có nội dung hấp dẫn, phù hợp với chuyên ngành đào tạo của người học thì việc dạy đọc rất hiệu quả, trái lại nếu văn bản không có nội dung hấp dẫn, khô khan, rời rạc, không phù hợp với chuyên ngành đào tạo của người học thì khó có thể gây được hứng thú cho người học và việc dạy đọc sẽ không có được hiệu quả như mong muốn. Ngoài ra, mức độ khó và phức tạp của văn bản dùng để dạy đọc cũng phải tăng dần theo thời gian và phải tuân thủ theo nguyên tắc: từ dễ đến khó hơn, từ đơn giản đến phức tạp hơn và kết hợp với yêu cầu cao.

3.4. Khi dạy đọc tài liệu chuyên ngành người giáo viên cần tính đến các dạng đọc khác nhau và mức độ phức tạp của từng bài đọc cho phù hợp với từng đối tượng và từng giai đoạn cụ thể [5]. Tùy theo từng đối tượng người học, từng giai đoạn của quá trình học mà cần có sự tính toán nên sử dụng văn bản nào, dạng đọc nào cho hợp lý và hiệu quả nhất. Các dạng đọc theo thứ tự thông thường là “Đọc làm quen”, “Đọc nghiên cứu”, “Đọc lướt” và “Đọc tìm kiếm”. Tuy nhiên, tùy theo những mục đích cụ thể được đặt ra mà giáo viên có thể áp dụng dạng đọc nào cho thích hợp.

3.5. Khi dạy đọc văn bản theo chuyên ngành cần tính đến mối liên hệ, giao tiếp giữa tác giả, văn bản và người đọc. Trong mối liên hệ này tác giả và người đọc là các nhân vật thực hiện các hành vi giao tiếp nhằm truyền đạt nội dung văn bản cho nhau. Tuy nhiên vai trò giao tiếp của họ là khác nhau. Tác giả sử dụng ngôn ngữ thể hiện bằng văn bản để truyền đạt những suy nghĩ của mình, còn người đọc thông qua văn bản lĩnh hội được nội dung và hiểu những suy nghĩ của tác giả. Cầu nối giao tiếp giữa tác giả và người đọc sẽ được xác lập nếu như người đọc biết được các qui tắc tư duy lôgic và cách thiết kế lời nói giao tiếp của tác giả. Vì thế, văn bản vừa là sản phẩm vừa là đối tượng của hoạt động nhận thức thông qua giao tiếp.

3.6. Khi dạy đọc hiểu, người giáo viên phải rất quan tâm đến vấn đề đối chiếu ngôn ngữ giữa hai thứ tiếng nhằm giúp cho người học hiểu đúng các thuật ngữ chuyên ngành đúng với tình huống trong giao tiếp [1]. Trên cơ sở sử dụng thực tế

của hai ngôn ngữ: tiếng Nga và tiếng Việt, cần xem xét cách diễn đạt tương đương của cùng một sự vật, hiện tượng trong tổng thể để hiểu đúng nghĩa thuật ngữ, cụm từ thuật ngữ, cấu trúc diễn đạt ý, thấy được sự tương đồng cũng như sự khác biệt giữa hai ngôn ngữ, từ đó giúp người học có được kỹ năng ngôn ngữ cần thiết làm cơ sở phát triển kỹ năng đọc hiểu của mình.

4. Các kỹ năng cần hình thành và phát triển cho sinh viên khi dạy đọc hiểu tài liệu chuyên ngành bằng ngoại ngữ

Để thực hiện được mục đích của dạy đọc hiểu tài liệu chuyên ngành bằng tiếng Nga trong quá trình dạy đọc cần tuân thủ các nguyên tắc đã nêu trên nhằm hình thành và phát triển các kỹ năng sau cho sinh viên:

4.1. Kỹ năng hiểu các ngữ liệu ngôn ngữ trong một văn bản. Trong dạy đọc nói chung và dạy đọc hiểu văn bản có liên quan đến chuyên ngành kinh tế nói riêng các kiến thức ngôn ngữ chính là phương tiện giúp người học có được kỹ thuật đọc và hiểu các văn bản. Kiến thức ngôn ngữ bao gồm các kiến thức về ngữ âm, từ vựng, thuật ngữ chuyên ngành, ngữ pháp. Theo nguyên tắc dạy đọc phải là dạy hoạt động lời nói theo hướng giao tiếp thì việc tổ chức dạy các ngữ liệu ngôn ngữ phải được lồng ghép vào các tình huống giao tiếp. Thông qua các tình huống giao tiếp người học nắm được các ngữ liệu ngôn ngữ một cách tự nhiên, thiết thực, rèn luyện được kỹ năng nhận biết và sử dụng đúng mối liên hệ giữa nghĩa của từ với văn cảnh, biết thiết lập

mối quan hệ ngữ nghĩa giữa các từ, giữa các câu và giữa các đoạn văn, biết linh hoạt nghĩa trọn vẹn ở cấp độ câu, đoạn văn và cả văn bản, biết phân định thành phần chính, thành phần phụ trong một câu, biết tách ý chính, ý phụ trong một đoạn văn và trong toàn bộ văn bản.

4.2. Kỹ năng phân tích văn bản. Trong dạy đọc hiểu cần hình thành và phát triển ở người học kỹ năng nhận biết và tách ra được các từ, cụm từ, câu chủ chốt, những sự kiện cơ bản, những ý chính, những sự kiện đặc trưng nào đó hay những sự việc chi tiết để minh họa hoặc khẳng định hay giải thích cho những ý chính. Biết tách những sự kiện, các chi tiết có liên quan đến một chủ đề nhất định.

4.3. Kỹ năng tổng hợp khi đọc một văn bản. Người học phải biết khái quát những sự kiện riêng lẻ, biết xác định những sự kiện chính phụ và kết hợp chúng lại với nhau thành những ý thống nhất theo một chủ đề nhất định và phải theo một trình tự lôgic. Để thực hiện được nhiệm vụ đó người đọc phải biết dự đoán được nội dung văn bản trên bình diện ngữ nghĩa, ngoài ra người đọc còn phải thấy trước khả năng các ý triển khai có thể theo các ý chính trong một văn bản.

4.4. Kỹ năng liên kết các phần riêng lẻ trong một văn bản. Không phải văn bản nào cũng được trình bày mạch lạc, khúc chiết, đặc biệt là các văn bản chuyên ngành, vì vậy khi dạy đọc hiểu các tài liệu có liên quan đến chuyên ngành cần rèn luyện cho người học kỹ năng xâu

chuỗi các ý, các sự kiện có liên quan đến một chủ đề theo một trình tự nhất định hoặc theo cách khai thác một khía cạnh nào đó của một chủ đề mà nó không theo trình tự đã được diễn đạt trong văn bản. Biết nhóm các sự việc theo một tiêu chí nào đó; biết xác định được mối liên hệ giữa các sự việc, sự kiện, các hiện tượng; biết tìm ra chỗ bắt đầu cũng như chỗ kết thúc của một sự kiện chính.

Nếu có được các kỹ năng 4.2, 4.3 và 4.4 kể trên người học sẽ có thể hiểu được nội dung cơ bản của một văn bản.

4.5. Kỹ năng rút ra kết luận khi đọc xong một văn bản. Khi dạy đọc một văn bản cần rèn luyện cho người học kỹ năng biết rút ra kết luận trên cơ sở các sự việc, sự kiện đã được trình bày trong văn bản, biết xác định đúng nội dung tư tưởng, hàm ý của tác giả mà những cái đó trong văn bản không được thể hiện bằng từ ngữ; biết dự đoán được các ý phát triển tiếp theo của những vấn đề đã được trình bày.

4.6. Kỹ năng đánh giá. Cần rèn luyện và phát triển kỹ năng đánh giá cho người học khi đọc một văn bản. Điều này có nghĩa là khi đọc một văn bản người học phải biết đánh giá các sự kiện, nội dung văn bản, biết được giá trị về mặt lý luận cũng như thực tiễn về ý đồ của tác giả toát lên từ văn bản.

4.7. Kỹ năng hiểu ẩn ý của văn bản. Khi dạy đọc hiểu văn bản, ngoài nhiệm vụ phát triển ở người học các kỹ năng kể trên thì một yêu cầu cao hơn cả đối với người giáo viên là giúp họ hình thành và phát triển kỹ năng hiểu được ẩn ý hàm chứa trong văn bản của tác giả.

Các kỹ năng đọc hiểu mà người giáo viên cần rèn luyện cho người học đã nêu ở trên chỉ có tính chất phân định tương đối, bởi vì mỗi một kỹ năng là cả một tổ hợp phức tạp, hơn thế nữa một yếu tố trong kỹ năng này có thể tham gia vào tổ hợp của một kỹ năng khác. Ví dụ: trong đọc hiểu, kỹ năng đánh giá rõ ràng cũng tham gia vào kỹ năng phân tích và đồng thời chính nó lại là một kỹ năng độc lập trong nhóm các kỹ năng “hiểu văn bản ở cấp độ hiểu toàn bộ nội dung ý nghĩa của văn bản, hàm ý của tác giả”.

5. Kết luận

Sử dụng các văn bản phù hợp và có các loại hình bài tập đọc hiểu tương thích với từng dạng đọc kết hợp với việc áp dụng có hiệu quả các thủ pháp, phương pháp dạy đọc của giáo viên sẽ là một trong những điều kiện tiên quyết đảm bảo sự thành công trong việc dạy đọc hiểu Ngoại ngữ nói chung và tiếng Nga nói riêng ở các trường Đại học khối không chuyên.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Фломкина С. К., *Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе*, Высшая школа, Москва, 1987.
2. Митрофанова О.Д., Костомаров В.Г., *Методика преподавания русского языка как иностранного*, Русский язык, Москва, 1990.

3. Мотина Е. И., *Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов - нефилологов*, Русский язык, Москва, 1983.
4. Клобукова Л. П., *Обучение языку специальности*, изд. Московского университета, 1987.
5. Marianne Celce-Murcia., *Teaching English as a Second or Foreign Language, Third Edition*, Thomson Learning Inc. London, 2001.
6. Đại học Ngoại ngữ, Đại học Quốc gia Hà Nội, *Kỷ yếu hội thảo khoa học quốc tế "Giáo dục Ngoại ngữ - Hội nhập và phát triển"*, Hà Nội, 2002.

VNU. JOURNAL OF SCIENCE, Foreign Languages, T.XX, N_o3, 2004

TEACHING OF READING THE TEXTS IN RUSSIAN FOR PROFESSIONAL PURPOSES IN TRAINING BACHELORS OF ECONOMICS

MA. Bui Ba Luy

Academy of Finance

This article states the targets of teaching of reading the texts in Russian for professional purposes in economic and financial universities. The article discusses the major principles of teaching reading comprehension and points out the main reading comprehension skills that must be developed in learning to read in order to succeed in methodical in reading.